

به نام خدا

پاسخ فعالیتها، شواهد و مدارک و پرسش ها که نمونه کتاب تاریخ ۳ دوازدهم انسانی
بهرام شفیعی دبیر تاریخ دبیرستان استعدادهاک درخشان امام خمینی (ره) برازجان (دشتستان)

درس اول

فعالیت ۱ (صفحه ۳ کتاب درسی)

بحث و گفت‌وگو

به چند گروه تقسیم شوید و با راهنمایی دبیر خود دربارهٔ نقاط قوت و ضعف ویژگی‌های تاریخ‌نویسی سنتی، بحث و گفت‌وگو نمایید.

- تاریخ‌نویسی سنتی حالتی داستان گونه دارد و کمتر جنبهٔ کاربردی و آگاهی بخشی داشته است.
- به دلیل پرداختن به مسائل خاص حکومتی و درباری یکنواخت، ملال‌آور و خسته کننده است.
- این گونه تاریخ‌نگاری بیشتر حاوی تاریخ سیاسی بود تا تاریخ اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی.
- برخی از این نوع تاریخ‌نویسی به دلیل بیان داستان‌های تاریخی، جذابیت داشتند.

فعالیت ۲ (صفحه ۵ کتاب درسی)

بررسی شواهد و مدارک

متن‌های زیر را بخوانید و به سؤالات پاسخ دهید.

متن ۱- «در عهد امیر چنان نظمی به کار بود که گرگان را از گوسفندان هراس بود و جمیع رعایا به بودن امیر راضی بودند، ولی اعیان مملکت چون مجال تعدی و خودسری نداشتند، به عزل او کوشش نمودند و به مقصد رسیدند و آخر همه پشیمان شده قدر و رتبهٔ امیر را شناختند، که بقا و دوام او باعث نظام ملک و ملت بود» (اعتمادالسلطنه، صدرالتواریخ، ص ۲۳۰).

متن ۲- «پس از یک اربعین برحسب صوابدید امنا و امرا، فنایش بر بقا مرجح گردید. حاجی علیخان فراشباهی به کاشان شتافت. روز هجدهم ربیع الاول درگرما به بدون ظهور عجز و لابه، ایادی‌ای که مدتی متمادی از یمین و یسار اعادی و اشرار را مقهور و خوار می‌داشت، فضا دژخیم نهاد ... به دیار عدمش روان ساخت» (خورموجی، حقایق الاخبار ناصری، ص ۳۲۷).

۱- مطابق متن یک، چه کسانی از امیرکبیر راضی و خشنود بودند و چه کسانی دشمن او محسوب می‌شدند؟ چرا؟ رعایا به دلیل نظم و امنیتی که امیر کبیر برقرار کرده بود و مانع ستمگری حاکمان شده بود، از او راضی و خشنود بودند، اما اعیان مملکت (حاکمان و مأموران) که فرصت ستمگری و خودخواهی نداشتند از وجود امیر ناراضی بودند.

۲- از متن دوم، کدام ویژگی‌های امیرکبیر را می‌توان استخراج کرد و دربارهٔ چگونگی مرگ وی چه حقیقتی را می‌توان دریافت؟ بحث و استدلال کنید.

شجاعت، متانت، وقار و عادل بودن. وجود امیر باعث کوتاه شدن دست امرا یا حاکمان، بدخواهان و فرصت طلبان در امور کشور شده بود. امیر هرگز به این افراد باج نداده بود. بنابراین این امرا مرگ او را برای اهداف و خودسری‌های خود لازم می‌دانستند. امیر کبیر هرگز در هنگام قتلش به این افراد التماسی نکرد و همچنان وقار و متانت و شجاعت خود را زیر سؤال نبرد و این نشان از اطمینانی بود که او به سیاست‌های خود داشت.

۳- به کمک دبیر خود بررسی کنید که آیا خورموجی بعد از فاش کردن این حقیقت با مشکلی روبه رو شده است یا نه.

مورد غضب شاه و دربار واقع شد، در نتیجه به عراق مهاجرت و در آنجا اقامت گزید و در همان دیار درگذشت.

فعالیت ۳ (صفحه ۸ کتاب درسی)

به چند گروه تقسیم شوید و با همفکری، سه دلیل برای کثرت و تنوع زیاد منابع مکتوب در تاریخ معاصر ایران بنویسید.

- تأسیس سازمان‌های گوناگون برای نگهداری اسناد و مدارک
- انتشار روزنامه‌ها و نشریات و بالا رفتن میزان نسخ کتاب‌ها بر اثر ورود صنعت چاپ به ایران در دوره معاصر
- ورود دوربین‌های عکس‌برداری و فیلم‌برداری به ایران و تهیه عکس و فیلم از موضوعات گوناگون
- خارج شدن تاریخ‌نویسی از انحصار دولت و توجه به گزارشات شخصی افراد

کاوش خارج از کلاس (صفحه ۹ کتاب درسی)

با مراجعه به کتابخانه، یکی از کتاب‌های خاطرات مربوط به دوره معاصر را انتخاب کنید؛ چند سطر از آن را که به نظرتان جالب و مهم است، یادداشت کنید و به کلاس گزارش دهید.
به عهده خود دانش آموز

فعالیت ۴ (صفحه ۱۰ کتاب درسی)

بررسی شواهد و مدارک

متن‌های زیر از سفرنامه اوژن اوبن، سفیر فرانسه، و بنجامین، نخستین سفیر آمریکا در ایران عصر قاجار را بخوانید و بگویید:

۱- محتوای اطلاعات هر متن در چه حوزه‌ای از مطالعات تاریخی کاربرد دارد و از چه جهاتی حائز اهمیت است؟
متن ۱- «در شیوه نفوذی انگلیسی‌ها تلگراف همان نقش را دارد که راه‌ها در شیوه نفوذی روس‌ها دارند. اگر عملکرد سیم‌ها و دستگاه‌های مخابراتی ضعیف باشد، معنایش این است که باید حوزه عملیات انگلیسی را گسترش بیشتری داد. در برابر ایلغار روسی، که گام به گام و حساب شده و یک دست در شمال ایران و اخیراً در حوالی جنوب هم آثار نفوذ و رسوخ تدریجی شان مشهود است. انگلیسی‌ها هم در هر شهری با تشکیلات کم و بیش مشابه هم، مانند استقرار بانک شاهنشاهی، ایجاد تلگراف، تأسیس نمایندگی‌های تجارت خانه‌های بزرگ که حمل و نقل ایران را در اختیار خود دارند، اعزام هیئت‌های مذهبی پروتستان و ... در همه جا حاضر و ناظرند» (اوبن، ایران امروز، ۱۹۰۶-۱۹۰۷، ص ۲۸۰).

متن ۲- «یکی از هنرهای شکوفای ایران که به هیچ وجه از رکود در آن اثری نیست هنر معماری است. ایران در دوران گذشته در رشته معماری شهرت زیادی در دنیا داشته و آثار مهم و فناپذیری خلق کرده است و اکنون هم در این رشته قدرت و نبوغ خود را حفظ کرده است. یکی از خصوصیات مهم و جالب توجه هنر معماری ایران، چه در گذشته و چه در زمان حال، تطابق کامل با شرایط موجود است. در جنوب ایران که سنگ‌های زینتی و خوب از جمله مرمر زیاد است، از آنها در ساختمان‌ها استفاده می‌کنند. در شهرستان‌های ساحلی دریای خزر که چوب فراوان است، از چوب به عنوان ماده اولیه در ساختمان‌ها استفاده می‌شود... معماران ایران شرایط آب و هوا را در فرم و شکل پنجره‌های ساختمان رعایت می‌کنند؛ مثلاً در تهران و مناطق دیگر گرمسیری پنجره‌ها را طوری می‌سازند که وقتی آنها را باز کنند یک طرف اتاق به هوای آزاد و حیاط راه پیدا کند، و بدین ترتیب هوا به آسانی جریان یابد و خنک شود» (بنجامین، ایران و ایرانیان، ص ۲۷۳).

متن اول: تاریخ سیاسی، اقتصادی، روابط خارجی (شیوه‌ها و حوزه‌های نفوذ استعمارگران روسی و انگلیسی در ایران)، فکری و ...

متن دوم: جغرافیایی، هنری و معماری

در متن اول به اوضاع سیاسی ایران تحت تأثیر نگاه سودجویانه روس‌ها و انگلیسی‌ها به منابع آن دیده می‌شود. روس‌ها در نیمه شمالی با شیوه‌هایشان حضور دارند و انگلیسی‌ها هم در نیمه جنوبی. اما در متن دوم نگاه سودجویانه و استعماری مشاهده نمی‌شود و به دور از تأثیر قدرت‌های اروپایی به جنبه‌هایی از استقلال زندگی ایرانیان (معماری و خانه‌سازی) می‌پردازد.

کاوش خارج از کلاس (صفحه ۱۰ کتاب درسی)

با مراجعه به کتابخانه، سفرنامه‌های مربوط به دوره معاصر آن را فهرست کنید.

- چند نمونه از سفرنامه‌های دوره قاجار:
- سفرنامه اولیویه فرانسوی در دوره آقا محمدخان قاجار
- سفرنامه خانیکوف روی
- سفرنامه پولاک اتریشی
- سفرنامه راولینسون انگلیسی
- سفرنامه‌های دوره پهلوی:
- سفرنامه مازندران
- سفرنامه خوزستان

کاوش خارج از کلاس (صفحه ۱۴ کتاب درسی)

با تهیه چند عکس قدیمی از حوادث دوران معاصر و تکیه بر آنچه در این عکس‌ها آمده است، رویداد یا رویدادهایی را گزارش کنید و گزارش خود را در کلاس ارائه دهید.

می‌توان از عکس‌های مربوط به موضوعات اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، مذهبی، سیاسی، نظامی، معماری و ... استفاده کرد و مطالب مربوط به آن را گزارش کرد. مانند:

- زندگی روزانه مردم ایران، نوع خوراک و پوشاک، وسایل زندگی و ...
- مراسم مذهبی یا عزاداری
- مراسم جشن‌های اجتماعی یا ملی
- وضع بازار و بازاریان و کالاهای رایج و با اهمیت در ایران
- مراسم تاجگذاری شاه و تشخیص جایگاه طبقات اجتماعی در ساختار قدرت و ...

پرسش‌های نمونه (صفحه ۱۵ کتاب درسی)

- ۱- ویژگی‌های تاریخ‌نویسی سنتی ایران چیست؟
 - تأکید بر تاریخ سیاسی و نظامی و شرح طولانی شاهان جنگ‌ها و فتوحات
 - بی‌توجهی به زندگی اجتماعی و حیات فرهنگی و اقتصادی مردم
 - داشتن روحیه تملق و چاپلوسی
 - تأکید بر مصنوع و متکلف‌نویسی و پرهیز از ساده‌نویسی
- ۲- زمینه‌های پیدایش تاریخ‌نگاری نوین ایران چگونه فراهم شد؟
 - ترجمه آثار اروپایی از زمان عباس میرزا (ولیعهد فتحعلی‌شاه)
 - جنگ‌های ایران و روسیه و توجه زمامداران و نخبگان به دلایل پیشرفت غرب و عقب ماندگی جامعه ایران
 - گسترش فعالیت علمی شرق شناسان و کشفیات باستان‌شناسی.

- ۳- ویژگی‌های تاریخ‌نگاری نوین را بیان کنید و تفاوت آن با روش تاریخ‌نگاری سنتی را توضیح دهید.
 - در تاریخ‌نگاری نوین از روش‌های پژوهش علمی استفاده می‌شود، اما در تاریخ‌نگاری سنتی بیشتر روش قدیمی نقلی و داستان‌گونه مشاهده می‌شود.
 - زبان ساده و بدون تکلف در تاریخ‌نگاری نوین اما در تاریخ‌نویسی سنتی نثر ادبی دشوار یا متکلف استفاده شده است.
 - بهره‌گیری از یافته‌های علوم باستان‌شناسی، زبان‌شناسی، جغرافیا، جامعه‌شناسی، اسطوره‌شناسی و ... در تاریخ‌نگاری نوین، اما در تاریخ‌نویسی سنتی کاربرد این علوم مشاهده نمی‌شود و بر مبنای سلیقه فرد یا ماموقاش می‌باشد.

- ۴- بینش تاریخ‌نگاری نوین ایران برچه محورهایی استوار است؟
 - تأکید بر جنبه‌های گوناگون حیات انسانی اعم از سیاسی، نظامی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی (نقش مردم و طبقات اجتماعی).

- ۵- نقش اسناد ارشیوی را در مطالعات تاریخ معاصر ایران ارزیابی کنید.
 - اسناد حاوی اطلاعات بسیار ارزشمند و منحصر به فردی در خصوص مسائل و موضوع‌های سیاسی، اداری، اقتصادی (مالی، ملکی، معاملات) و فرهنگی، دیدگاه و عملکرد افراد، شخصیت‌ها، احزاب و گروه‌های سیاسی، اجتماعی و مذهبی هستند.